

Mejerhold ma a színpadon*Egy fiatal színész testén keresztül*

(az alkotási folyamat leírása)

Brezovszky Dániel György**Színház- és Filmművészeti Egyetem, Sinkovits Imre Színházművészeti Intézet****Prózai színművész, diplomás****témavezető: Gleason-Nagy Natália, MFA, tanársegéd (Színház- és Filmművészeti
Egyetem, Németh Antal Drámaelméleti Intézet)****Témaválasztás:**

Miért és hogyan mozdul meg egy test? Ez az, ami érdekelt. Természetesen ebből a kettő kérdőszóból ezer másik kérdés felé indulhatunk tovább. Éppen ezért gondoltam azt, hogy ezen a területen bőven akad kutatni való. Az egyetem ötödik évére szemet szűrt nekem Mejerhold biomechanikája. Ez az erősen strukturált mozgásrendszer bár nem veszett feledésbe, ennek ellenére kevés írásos dokumentum maradt róla fenn. Az elmúlt száz évben, körülbelül ilyen régóta létezhet a fentebb említett módszer, sokan rekonstruálták a megmaradt archív felvételekből és leírásokból a biomechanikus mozgásetűdöket. A dokumentáció hiányában nagyon eltérő anyagok készültek. Senki sem tudja biztosan, hogy milyen lehetett az eredeti biomechanika. Az Új Nemzeti Kiválóság Programjának keretein belül volt lehetőségem közelebb kerülni ehhez a rejtélyes rendszerhez. Elővettem Mejerhold leghíresebb etűdjeit, és elkezdtem őket gyakorolni, vizsgálni, megkeresni a mélységeiket és tisztázni magamban, hogy mire is hasznosíthatnám (ma) például a Kódobás gyakorlatot.

A kutatás menete, eredményei:

Semmiképpen sem elhanyagolható, hogy 2023. szeptemberétől kezdtem el a biomechanikával foglalkozni. Tíz hónapom volt arra, hogy megismerkedjem Mejerhold mozgásvilágával. Ennek az időszaknak az első fele az anyagok összegyűjtéséről szólt. Mejerholdról, a levelezéseiről, Sztanyiszlavszkijhoz és a színházhoz való viszonyáról természetesen rengeteg írás található, de nekem nem ez volt a fókuszom. Engem az érdekelt, és a kutatásom után még inkább elkezdett érdekelni, hogy ezek a gyakorlatok hogyan ültethetők át egy fiatal színész testébe. Miket indukálnak, ha egyáltalán indukálnak bármit? Érdemes-e ezeket a gyakorlatokat napi szinten megcsinálni, és ha igen, akkor miben segíthetik a színészt? Mégiscsak egy tréningről beszélünk, mikor azt mondjuk, hogy Mejerhold biomechanikája. Mert ez egy tréning! A biomechanikus gyakorlatok között több is partneres munkát igényel. Megkértem az egyik osztálytársnőmet, hogy segítsen, és nagyon erős tapasztalatokat tudtunk levonni a felvételek elkészítése után. Azt gondolom, hogy az írásaim tükrözik azt a befelé figyelést, amelyet annyira megkövetel a biomechanika. A következőkben beemelek néhány írást példának:

Az egész kutatásom ebben az egy mozdulatban nyert értelmet. Csak a fej mozdul. Elképesztően kifeszített pillanat ez. Tényleg egy élet van ebben a mozdulatban, ha a színész tökéletesen csinálja. A döntés pillanata. Miért nem szalad el? Miért néz vissza? Milyen gyorsan? Akarja látni, amire visszanéz, vagy csak a félelem veszi rá, hogy megforduljon a feje? Miért éppen akkor mozdítja a fejét? Végtelen kérdést lehetne feltenni, és ezért mondom azt, hogy egy élet sűrűsödik össze ebben az egy mozdulatban...

Mit akar? Felveszi a követ. Meg kell éreznem a kő súlyát. Milyen a textúrája? Mekkora? A testem reagál arra, hogy valami nehéz tárgy került a kezembe. Felhúzom a vállaimat, és a csuklyásizmom megfeszül. A lapockaszárnyaim közé is vér gyűlik. Dolgozik a testem, pedig semmi sincs a kezemben. De az idegrendszerem tudja, hogy milyen az, amikor felveszek egy közepesen nehéz követ...

A partnerem a hátamon áll. Kihúzza magát, nem görnyed. Elképesztő élmény. Mintha egy test lennénk, ami egyre gondol, csak két feje van. Csakhogy ennek a kettő fejnek tilos kettő felé is gondolnia. Egy tudatot kellett képeznünk. Én, mondhatni a partnerem lábainak a meghosszabbítása vagyok. Az én két lábam valójában az ő két lába, csak a lapockaszárnyaim alsó csücskével, és a bordakosarammal van összekötve a talpa. Így kapcsolódunk egymáshoz.

Amikor lépek, akkor neki is lépnie kell. Természetesen nem szó szerint, de mindenképpen gondolnia kell a lépés mechanizmusára...

A kutatásom eddigi hatása a színpadi létezésemre:

2024. március legelejétől a Debreceni Csokonai Nemzeti Színházban kezdtem el próbálni egy főszerepet, és két hónapon keresztül nem volt időm foglalkozni a kutatásommal, csak elméleti szinten. Szerencsére ez nem teljesen igaz, mert a próbafolyamat alatt úgy mozgatott meg a rendező és a koreográfus, hogy egy pillanatra megerősítésként éreztem magamat. Így ez az időszak is szerves részévé vált a kutatásomnak. Az addigra összegyűjtött anyagokat igyekeztem a fejemben egyfolytában pörgetni. Annyiszor néztem meg már addigra a videókat, hogy az elméleti sík bekúszott a testembe, és gyakorlattá formálódott. Nem biomechanikus gyakorlatokat kezdtem csinálni a színpadon, de olyan fejjel kezdtem gondolkodni.

Kutatás a továbbiakban:

Az intézményi Tudományos Diákköri Konferencián bemutattam az elkészült felvételeket, és megpróbáltam átadni a megszerzett tapasztalataimat a zsűrinek. Rávilágítottak arra, hogy nagyon jó úton haladok afelé, hogy a biomechanikában megtaláljam saját magamat. Azt a saját részt, amit ebből az egészből kinyerhetnék, és magammal vihetnék: egy életre. Esetleg másnak is adhatnék belőle, hogy ők is gazdagabbak legyenek. Ezzel elérve azt, ami miatt szerintem érdemes csinálni ezt a hivatást, amit választottam. Az elmúlt tíz hónap után új célom lett, hála a zsűri ösztönzésének. Nemcsak rekonstruálni a biomechanikus mozgásetűdöket, hanem akár újakat is kitalálni, és azokat ugyanilyen mélyen kutatni.

Olyan visszajelzéseket is kaptam, hogy meg kell becsüljem az adottságomat, miszerint nem csak használni tudom a testemet, nem csak gondolkodni és beszélni tudok róla, hanem szívesen írok is róla. Az elmondottak alapján ez igen ritka, hogy valaki a testtudatát és a tapasztalásfolyamatát, így papírra akarja vetni. A megerősítő szavak után egyre inkább azt érzem, hogy dolgom van az írással és a testemmel, és ezt a kettőt valahogyan egybe kell folytatnom.

Újabb keresési módok:

A témavezetőm a performansz műfaját ajánlotta a további kutatásaimhoz. Még csak most ismerkedem a formával, de már most érezhető, hogy milyen erősen segíti a keresésnek és a kutatásnak a folyamatát. Ezzel együtt, ha nem is színház, mindenképpen közelít a színpadhoz, mint térhez, ami számomra egy fontos szempont. A biomechanika érvényesülését keresem a színpadon, ezért is az egyik fő fókuszom, hogy a színház közelében maradjon a kutatás.

Témavezetőm elkezdett megismertetni a performansznak a különböző módszereivel. Ezek mind abban segítenek, hogy megtaláljuk a saját részemet a kutatás következő fázisaiban. Ilyen például a zenéből való kiindulás, saját felolvasásból való keresés, vagy valamilyen materiális vagy szakrális hiánynak a kutatása. Mindegyik módszert az eddigi biomechanikus tapasztalatimmal próbáltam összekötni, és a biomechanikus rendszeren belül próbáltam keresni az új mozgásetűdöket.

A koncepció:

A Tér kitöltése című szóló előadásom köré, egy kísérleti performansz filmet hoztam létre, négy jelenetből, melynek címe Mejerhold ma a színpadon (Egy fiatal színész testén keresztül). Mivel a performanszot választottam irányadónak, hatalmas szabadságom volt, bármerre elindulhattam. Építkeztem a saját emlékeimből (a fentebb beillesztett dőlt betűs bekezdések), talált szövegekből¹, extrateátrális szövegekből², zenékből³, audiovizuális forrásokból⁴, illetve próbafotókból, etűd és kísérletfelvételekből⁵. A performansz filmem tartalmazza a kutatásom és az alkotófolyamat fontosabb állomásait:

- Első jelenet: A mejerholdi biomechanika egy konkrét etűdje, ami példaként szolgál (alámondás)
- Második jelenet: A próbákat megörökítő fotók sorozata, a koncepcióval (alámondás)
- Harmadik jelenet: A Tér kitöltése című etűdöm digitális munkabemutatója, három perspektívából. Az első fázis néma, hogy teret engedjen a filmet befogadó írói közönség

¹ Vlagyimir Vlagyimirovics Majakovszkij: Ivan Kozirev vasöntő elbeszélése arról, hogyan költözött új lakásba

² Ocean Vuong: On earth we're briefly gorgeous, Amerikai Egyesült Államok, 2019.

³ Steve Reich, Proverb, 1996.

⁴ Adrian Heathfield, Live, Tate Publishing: 50-57; 196-199; 218-227

⁵ Routledge Performance Archives: Alexei Levinsky, Andrei Droznin

száma. Ők saját szövegeket írhatnak a filmes inspirációik alapján. A második fázisban Steven Reich: Prologue 1995. című minimalista kompozícióját folytatom, függetlenül a mozgásetűdtől. A zene ebben az esetben először vált alkotó társammá. A harmadik fázisban a zenére még a szövegeket is ráfolyattam, elővetítve a Tér kitöltése című előadásomat.

- Negyedik jelenet: A Tér kitöltése művészfilm, közelikkel, operatőrök segítségével

Célok:

A Tér kitöltése című előadásom egy nyitott projekt marad, ezzel is alátámasztva a live art jellegét. Nem egy befejezett produktról beszélünk. Ezt a kész anyagot bármikor és bárhol le lehet vetíteni. Ezen felül, ha újból író közönség számára vetítjük le, némán, eltüntetve az addig ráakódott gondolatmenetet, akkor a legújabb írások egy sokadik értelmezést adhatnak az előadásnak. Ezt végtelenszer el lehet játszani. Kiegészítésképpen a videóanyag vetítésével párhuzamosan én is csinálhatnám a mozgást, ezzel behozva a tapintható jelenlétet. Érdekes lehet a különbséget megfigyelni, hogyan mutat egy művészeti fesztiválon, vagy egy művészeti iskolában, akár tananyagként. Végsősoron ez is a céljaim között szerepel, hogy ez a performansz egy kollektív alkotásra serkentse az embereket.

Irodalomjegyzék:

- Eaton, Katherine Bliss.: The Theatre of Meyerhold and Brecht. Greenwood Press, London, 1985.
- Kiebuszinska, Christine Olga: Revolutionaries in the Theatre. Meyerhold, Brecht and Witkiewicz. Ann Arbor, London, 1988.
- Meyerhold, Vsevolod Emiljevics: Színházi forradalom. Ford., szerk. Barta András. Korszerű színház, 91. Színháztudományi Intézet - Népművelési Propaganda Iroda, Budapest, 1967.
- Meyerhold műhelyében, Peterdi Nagy László (szerk)., Budapest, Gondolat, 1981.
- Gál Eszter, A meyerholdi biomechanika és a kontaktimprovizáció, Theatron 16, 2.(sz.), Budapest, 2022.